

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ACADEMIC MOBILITY AS A CONDITION OF FUTURE TEACHERS' TRAINING FOR INTERCULTURAL COMMUNICATION IN EUROPEAN INTEGRATION

Стаття присвячена одній із актуальних проблем підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах євроінтеграції освітнього простору, відповідності фахових стандартів до міжнародних вимог, формуванню готовності майбутніх учителів до міжкультурної комунікації. Зокрема, розкривається сутність таких понять як академічна мобільність, індивідуальна культура, міжкультурна комунікація. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах розвитку культури самовираження майбутніх фахівців початкової освіти, рівні сформованості досліджуваного явища. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкриваються особливості міжкультурної комунікації в умовах Євроінтеграції. Зазначається також, що концепція дослідження забезпечується єдністю методологічного, теоретичного та методичного аспектів. Сучасними світовими тенденціями університетської діяльності є запровадження різних інноваційних форм навчальної та наукової роботи студентів та викладацького складу. Академічна мобільність є одним із пріоритетних напрямків діяльності закладів вищої освіти, що передбачає можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність тощо в іншому закладі вищої освіти на території України чи поза її межами. Основні види та форми академічної мобільності, організаційне забезпечення, визнання результатів програми академічної мобільності, механізм перезарахування отриманих кредитів Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) регламентуються законодавчими документами. Академічна мобільність студентів закладів вищої освіти спрямована на підвищення якості освіти, ефективності наукових досліджень та гармонізації стандартів вищої освіти, забезпечення конкурентоспроможності майбутніх фахівців на українському та міжнародному ринках освітніх послуг і праці, залучення зарубіжного інтелектуального досвіду та потенціалу, набуття та впровадження інших моделей створення та поширення знань і поглиблення інтеграційних процесів з питань навчання і наукових досліджень.

Ключові слова: професійна підготовка, академічна мобільність, ступенева мобільність, кредитна мобільність, Європейської

кредитно-трансферна система (ЄКТС), вчитель початкової школи, міжкультурна комунікація.

The article is devoted to one of the urgent problems of future teachers' training for professional activity in the conditions of European integration of educational space, conformity of professional standards to international requirements, formation of readiness of future teachers for intercultural communication. In particular, the essence of such concepts as academic mobility, individual culture, intercultural communication is revealed. The main focus is on the theoretical and methodological foundations of the development of the culture of self-expression of future specialists in primary education, the level of formation of the phenomenon under study. On the basis of the analysis of the psychological and pedagogical literature, the features of intercultural communication in the context of European integration are revealed. It is also noted that the concept of research is ensured by the unity of methodological, theoretical and methodological aspects. The modern world tendencies of university activity are introduction of various innovative forms of educational and scientific work of students and teaching staff. Academic mobility is one of the priority areas of activity of higher education institutions, which provides for the possibility of participants of the educational process to study, teach, internship or carry out scientific activities, etc. in other higher education institutions on the territory of Ukraine or abroad. The main types and forms of academic mobility, organizational support, recognition of the results of academic mobility program, the mechanism of recalculation of received credits of the European Credit Transfer System (ECTS) are regulated by legislative documents. Academic mobility of students of higher education institutions is aimed at improving the quality of education, efficiency of research and harmonization of higher education standards, ensuring the competitiveness of future professionals in the Ukrainian and international space of educational services and work, attracting foreign intellectual experience and potential, acquisition and model knowledge and deepening of integration processes in the field of education and research

Key words: vocational training, academic mobility, stage mobility, credit mobility, the European Credit Transfer System (ECTS), elementary school teacher, intercultural communication.

УДК 378.011.3-051:[303.446.2:316.77]
(477:4)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.2-33>

Матвієнко О.В.,
докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
та методики початкового навчання
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Попова Л.М.,
доцент кафедри іноземних мов
та методики навчання
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В умовах модернізації освіти в Україні визначено нові стратегічні цілі, принципи та тенденції оновлення системи професійної підготовки майбутніх фахівців педагогічного напрямку. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» (2002 рік) її головною метою визнано створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, форму-

вання покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти консолідації української нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної і процвітаючої держави. У зв'язку з цим постає потреба в удосконаленні процесу підготовки саме майбутнього вчителя початкової школи, як авангардного представника освітян, спроможного до реалізації

завдань Концепції Нової української школи, готового до міжкультурної комунікації, сприйняття до феномена зближення й гармонізації систем освіти країн Європи з метою створення єдиного європейського простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Міжкультурна комунікація як складова частина професійної підготовки є інтегрованою науковою галуззю, що на думку науковця В. Манакіна «<...> передбачає залучення для її потреб категорій, які сформувалися в інших суміжних науках: нація, народ, етнос, ментальність, національний стереотип, прототип, архетип, символ, культурний код, національна (мовна, ціннісна, концептуальна) картина світу, концептосфера нації та інше» [3, с. 21]. О. Садохін розглядає роль міжкультурної комунікації в процесах глобалізації та євроінтеграції як здатність адекватного освоєння культурних цінностей інших народів, оскільки глибина і ефективність цієї взаємодії визначає взаємну зацікавленість партнерів один в одному, можливість задоволення ними своїх потреб та запитів, ступінь їх готовності брати участь в діалозі культур [4]. Становлення міжкультурної комунікації як самостійного наукового напрямку супроводжувалось проведенням досліджень у цій галузі та виданням книг такими науковцями, як Сміт (Smith 1966 рік), Ларі Самовар і Річард Портер (Larry Samovar and Richard Porter 1972 рік), Джон Кондон та Фаті Юсеф (John Condon and Fathi Yousef 1975 рік), Вільям Б. Гудикунст та Юнг Юн Кім (William B. Gudykunst and Young Yun Kim 1984, 1992, 1997 роки) та інші [11, с. 73–74]. Джерельну базу дослідження становлять офіційні документи Європейського Союзу, що визначають загальні принципи його функціонування, передусім Маастрихтська угода (Договір про утворення Європейського Союзу) від 7 лютого 1992 року, офіційні документи Європейського Союзу щодо стратегії розвитку освіти: резолюції, рекомендації, доповіді та програми Європейської Ради, Європейської комісії, Європейського Парламенту, зокрема: доповіді Європейської комісії «Якість шкільної освіти – шістнадцять індикаторів якості» (2000 рік) та «Конкретні майбутні завдання з освіти та систем навчання» (2001 рік); рекомендації Європейського Парламенту та Європейської Ради «Ключові компетентності для навчання протягом життя» (2006 рік) і «Європейська рамка кваліфікацій для навчання протягом життя» (2008 рік); інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних і національних інституцій з питань організації і реформування освіти та оптимізації змісту в рамках Євросоюзу (зокрема, International Association for the Evaluation of Educational Achievement – IEA; UNESCO International Bureau of Education; International Review of Curriculum and Assessment Frameworks Internet Archive –

INCA; Network on Education Systems and Policies in Europe – EURYDICE; National Foundation for Educational Research (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) та інші [10].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Основними перешкодами для академічної мобільності є культурні, соціально-економічні та академічні бар'єри. Болонський процес є спробою знизити ці перешкоди в рамках Європейського простору вищої освіти. У зв'язку з цим, гостро постає питання готовності майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації, сформованості соціокультурної компетентності, наявності достатнього рівня іншомовної комунікації, що є необхідним фактором для оптимальної адаптації вітчизняних та іноземних учасників освітнього процесу.

Мета статті полягає у визначенні впливу академічної мобільності на забезпечення якості професійної підготовки фахівців педагогічного напрямку підготовки в закладах вищої освіти в Україні та в Європейському Союзі.

Виклад основного матеріалу. Міжкультурна професійна комунікація в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи знаходить своє втілення в різних формах навчального спілкування. Академічна мобільність, як одна із сфер готовності майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації, має на меті переміщення студентів і викладачів закладів вищої освіти на певний час в інший освітній або науковий заклад у межах або за межами своєї країни з метою навчання або викладання дисциплін відповідного професійного напрямку. Положення в закладах вищої освіти розробляються відповідно до Закону України «Про вищу освіту», методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України щодо впровадження ЄКТС та її ключових документів у вищих навчальних закладах (лист МОН України від 26.02.2010 року. № 1/9-119), Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 року. № 579, інших нормативно-правових документів з питань вищої освіти, а також Статуту Університетів. Станом на сьогодні проблемою академічної мобільності майбутніх фахівців у галузі освіти опікується низка науковців, зокрема: А. Артюшенко, С. Бриньов, Ю. Клименко, В. Козиренко, І. Світящук та інші. Пошук нових інноваційних шляхів удосконалення професійної підготовки фахівців закладів вищої освіти в контексті вимог Болонського процесу присвячені праці І. Бега, О. Білик, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового, Ж., Н. Ничкало та інші). Різним аспектам академічної мобільності студентської молоді присвячені дослідження В. Астахової, С. Бринева, С. Вербицької, Л. Гурч, Н. Дмитрієвої, О. Дядченко, Л. Зновенко, Д. Єрової, О. Ісака, О. Кучая, Р. Пріми, Л. Сушенцевої та ін.

У Положенні враховані засади Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС), що є однією з передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти та досягнення цілей Болонського процесу. Мета запровадження ЄКТС полягає у сприянні плануванню, реалізації та оцінюванню освітніх програм і мобільності Учасників за допомогою визнання навчальних досягнень, кваліфікацій та періодів навчання.

Учасники процесу академічної мобільності – вітчизняні та іноземні учасники освітнього процесу, навчальні заклади, які беруть участь у програмах академічної мобільності. Основними критеріями відбору претендентів, наприклад, в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, є володіння іноземною мовою на рівні не нижче B2 Upper Intermediate (80–90 балів); середній бал успішності не нижчий 80 балів. У програмах мають брати участь студенти, які закінчили перший рік навчання за програмою бакалавра, залучення до стажування відбувається під час осіннього та весняного семестрів.

Основними видами академічної мобільності є:

1. *Ступенева мобільність* – навчання в закладі вищої освіти, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше закладів вищої освіти. Ступеневі освітні програми можуть відрізнятися одна від одної за кількістю кредитів ЄКТС, які вони містять. З метою визнання кваліфікації для продовження навчання різниця в кількості кредитів ЄКТС, отриманих після успішного набуття кваліфікації, не береться до уваги. Головним фактором, який враховується, є програмні результати навчання.

2. *Кредитна мобільність* – навчання в закладі вищої освіти, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи), що будуть визнані у закладі вищої освіти постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним [1]. ЄКТС, що була розроблена в експериментальному проекті в рамках програми «ERASMUS», уможливує перезарахування і визнання досягнень учасників за результатами мобільності. Визнанню кредитів та результатів навчання для цілей мобільності сприяють документи, які містять інформацію про досягнуті результати навчання,

на основі чого Університет приймає рішення про їх визнання та перезарахування: каталоги курсів; договір про навчання; договір про практику/стажування; академічна довідка; сертифікат про практику/стажування.

Феномен академічної мобільності учасників освітнього процесу розглядається з позицій оптимізації професійної підготовки фахівців різних галузей та спрямована на підвищення якості вищої освіти, ефективності наукових досліджень та гармонізації стандартів вищої освіти, забезпечення конкурентоздатності випускників навчального закладу на українському та міжнародному ринках освітніх послуг і праці, залучення зарубіжного інтелектуального потенціалу до роботи в Інституті, набуття студентами досвіду впровадження інших моделей створення та поширення знань і поглиблення інтеграційних процесів з питань навчання і наукових досліджень [9]. Цілі, завдання та загальні правила забезпечення і реалізації права на академічну мобільність відповідають основним принципам спільної декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19 червня 1999 року, що «просування необхідних європейських стандартів у галузі вищої освіти, зокрема щодо розробки навчальних планів, співробітництва між освітніми закладами, схем мобільності та інтегрованих навчальних, дослідницьких і виховних програм» [8]. 12-13 вересня 2019 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка відбулася відкрита дискусія «Стан та проблеми реалізації академічної мобільності та визнання результатів навчання в Україні», метою якої було обговорення питань співпраці між Україною та ЄС в освітній сфері в контексті виконання завдань Угоди про асоціацію. Дискусію організовує Центр досконалості імені Жана Моне «Західноукраїнський дослідницький центр з європейських студій» (проект 599469-ERP-1-2018-1-UA-ERP-JMO-CoE) факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка спільно із Міністерством освіти й науки України та Національним Еразмус+ офісом в Україні. Під час дискусії було обговорено питання освітньої політики у Європейському просторі вищої освіти, інтернаціоналізації вищої освіти в Україні, успіхів, викликів та перспектив академічної мобільності для українських закладів вищої освіти, зокрема інституційної політики з академічної мобільності: документи, процедури, персонал; визнання іноземних кваліфікацій в Україні; національні та міжнародні спільні освітні програми подвійних дипломів; управління міжнародною діяльністю у закладі вищої освіти. Інтерес до визначеного питання знайшов своє відображення в монографії колективу науковців «Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв

глобалізаційних процесів у сучасному світі» [9]. В університетах України регулярно проводяться презентації міжнародних академічних програм за участю представників фонду імені Фулбрайта, Ради академічних обмінів (IREX), Німецької асоціації академічних програм DAAD, освітніх організацій «Alliance Francaise» та «Edu France» тощо.

Спираючись на науковий метод синтезу вищезначених психолого-педагогічних визначень та підходів ми розглядаємо професійну мобільність майбутнього педагога як здатність швидко адаптуватися в різних сферах соціально-педагогічної діяльності, яка базується на прагненні до самореалізації, самовдосконалення та сформованих ключових компетентностях. Будь-яка адаптація особистості до професійної педагогічної діяльності – це складова соціалізуючої професійно спрямованості діяльності (в нашому випадку мова йде про опанування професією педагога у процесі навчання в університеті), яку необхідно розглядати в діалектичній єдності двох діяльностей: зовнішньої – матеріально-духовної, яка спрямована переважно на зміну умов зовнішнього середовища, та внутрішньої – суб'єктивно-психічної, спрямованої перш за все на перетворення внутрішнього світу суб'єкта. Тому важливим компонентом адаптації до вимог євроінтеграційних процесів як базису професійної мобільності є узгодженість оцінок, особистих можливостей і прагнень індивіда з цілями, цінностями, традиціями, стратегіями в певній професійній сфері, в якій працюватиме майбутній учитель початкової школи.

Висновки. Отже, поняття академічної мобільності пронизує майже всі складові організаційно-методичного механізму державного управління системою вищої освіти України, оскільки передбачає кінцеву мету створення сумісних кваліфікацій, стандартів, ступенів. Держава має стимулювати академічну мобільність, використовуючи інструменти й важелі для її підвищення. Запровадження феномену академічної мобільності як складової частини програми професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи сприяє підвищенню статусу українських закладів вищої освіти на світовій арені, націлює реалізації, є надзвичайно важливими, враховуючи європейський вектор розвитку нашої держави.

До перспективних напрямків вивчення окресленої проблеми доцільно віднести питання вивчення та використання зарубіжного досвіду в організації та реалізації принципів академічної мобільності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гузикова, М. Основы теории межкультурной коммуникации: учеб. Пособие. М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург: изд-во Урал. ун-та, 2015. 124 с.
2. Манакин В. Мова і міжкультурна комунікація: навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
3. Новикова О. Межкультурная компетентность в глобализирующемся мире [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bazaluk.com/conference/193/comments.html/>.
4. Садохин А. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования. *Социальные коммуникации. Журнал социологии и социальной антропологии*. 2007. Том X. № 1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/678095/>.
5. Ярова О. Тенденції розвитку початкової освіти в країнах Європейського Союзу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 410 с.
6. Навчайся в Європі. Освітні програми, гранти та стипендії Європейського союзу та держав-членів ЄС. ТОВ «Август Трейд», 2015. 92 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://mobility.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/education-in-eu_uk.pdf.
7. Постанова Кабінету міністрів України від 12 серпня 2015 року. № 579 Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність [Електронний ресурс] Режим доступу: https://mobility.univ.kiev.ua/? Page_id=22 &lang=uk.
8. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19 червня 1999 року [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525.
9. Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв глобалізаційних процесів у сучасному світі : монографія / М. Шевчук, С. Власов, Л. Колісник, Р. Безус, М. Мосьондз; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Д.: НГУ, 2014. 42 с.
10. Світова та європейська інтеграція: організаційні засади : навч. посіб. / ред.: Я. Малик, М. Мальський; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. 2001. 402 с.
11. Everett M. Rogers, Thomas M. Steinfatt. *Intercultural Communication. Waveland Press, Inc. Prospect Heights, Illinois*, 1999. 292 p.